

בראשית פרק יב – לך לך

"... הביטו אל צור חצבתם ואל מקבת בור נקרתם הביטו אל אברהם אביכם ואל שרה תחוללכם..."
(ישעיה נא, א-ב)

בלימוד פרק יב אנו מקיימים את צו הנביא ונפגשים עם אברהם אבינו החל מהדיבור הראשון של ה' אליו. במשך עשרה דורות אין ה' מדבר עם איש עד שמגיע אברהם לעולם. הדיבור "לך לך" הוא אור המתחיל לבקוע מתוך החושך הגדול. לפרק יב יוקדשו שני שיעורים.

מבנה הפרק ומוקדי ההוראה :

1	פרק יא, פסוקים כז-לב	הקדמה : משפחת תרח	היכרות עם משפחת תרח
2	פרק יב פסוקים א-ט	צו ה' לאברהם ללכת לארץ הנבחרת וקיומו	א. מדוע נבחר דווקא אברהם לאבי האומה? (מהר"ל, שפת אמת) (תלמידי 3 יח"ל נדרשים להכיר את פירוש המהר"ל, שלא מתוך הכתובים) ב. "לך לך" כניסיון הראשון דברי ה' לאברהם : ציווי, יעוד וברכה. רמב"ן (א), רד"ק (ב) - ייתור, הדרגה ג. קיום הציווי דמותם של אברהם ושרה מתוך קיום הציווי ומתוך מסעם בארץ. רש"י (ה) - הנפש אשר עשו (פשט ודרש) המילה המנחה ומשמעותה : "ארץ", 7 פעמים. "אברם", 7 פעמים. מושגים : הבטחת הזרע, הבטחת הארץ
3	פרק יב פסוקים י-כ	ירידת אברהם ושרה למצרים	נסיבות הירידה למצרים הבקשה "אֶמְרִי נָא אֶחָתִי אֶתְּ" ו תוצאותיה ספורנו, רד"ק, רמב"ן (תלמידי 3 יח"ל נדרשים להכיר את פירוש הספורנו שלא מתוך הכתובים)
4	עקרון פרשני בפירוש רמב"ן	"כל מה שאירע לאבות סימן לבנים"	נושא זה חשוב במיוחד ומוביל בלימוד ספר בראשית. מומלץ לעיין ביחידה הרלוונטית העוסקת בנושא במסגרת יחידת המוגבר פרשנו רש"י ורמב"ן. רמב"ן ו רמב"ן י

1. פרק יא, פסוקים כז-לב:

התלמידים נדרשים להכיר את משפחת תרח שבניה ילוו אותנו לאורך ספר בראשית - אברם, שרי, לוט, נחור. מומלץ לבנות את עץ המשפחה.

מיומנות: הבנת רצף כרונולוגי והקשר תנ"כי

2. פסוקים א-ט: צו ה' לאברהם וקיומו

בפרק י"ב מתחיל מסעו של העם היהודי בצו ה' לאברם ללכת לארץ כנען. שני דברים מתגלים לנו לראשונה בפתחת הפרק - הראשון - רצונו של הקב"ה להקים עם בארץ כנען, השני - הבחירה באברהם להיות לאבי העם. נדגיש ששני הדברים הם בגדר הפתעה עבורנו, שכן התורה אינה מקדימה אמירה בעניין כוונתו של הקב"ה להקים עם או באשר להתאמתו של אברהם לתפקיד החשוב. אברהם נדרש לעזוב את ארצו וללכת לארץ אחרת. הקב"ה מבטיח לו ברכה מרובה. ייעודו של העם שאברהם ייסד הוא להיות ברכה למשפחות האדמה. ממעשיו של אברהם נלמד שהוא ממלא את צו ה' ללא ערעור. ומפרסם את שם ה' "ויקרא בשם ה'".

א. מדוע נבחר דווקא אברהם לאבי האומה?

הכתוב מסתיר מאתנו מדוע פונה ה' אל אברהם דווקא. (נציין שכך דרכה של תורה פעמים רבות שלא לנמק במפורש את הבחירה במנהיג כגון הבחירה במשה, בדוד ועוד) בשונה מן הבחירה באברהם התורה מנמקת את הבחירה בנוח (בראשית ו'): ח וְנַח מֵצָא חָן בְּעֵינֵי ה' : ט אֵלֶּה תּוֹלְדֹת נַח נִחַ אִישׁ צָדִיק תְּמִים הָיָה בְּדַרְתָּיו אֶת-הָאֱלֹקִים הִתְהַלֵּךְ-נַח :

הכתוב מתאר את צדקותו של נח לפני פניית ה' אליו והתיאור מהווה הסבר לפנייה. אל אברהם ה' פונה ושולח אותו לארץ, מבלי שהכתוב יתאר את מעלותיו או יספר על מעשים מיוחדים שעשה.

תלמידי 5 יחל ילמדו את שתי ההתייחסויות הבאות בלשונן.

תלמידי 3 יח"ל ילמדו את פירוש המהר"ל, אין צורך ללמד את לשון המקור.

המהר"ל (נצח ישראל פרק י"א):

"... ראוי היה לכתוב קודם צדקת אברהם. וכמו שתמצא בנח (בראשית ו, ח) "ונח מצא חן בעיני ה'"... אבל לפי הדברים אשר אמרנו לך לא יקשה כלל, כי אצל נח היה רק בחירה פרטית, והבחירה הפרטית הוא לפי מה שהוא, והכל הוא לפי מעשה צדקות שלו. אבל באברהם לא היה בחירה פרטית, רק [=אלא בחירה] באומה הישראלית, שהם זרעו. שהרי כתיב באותה בחירה (בראשית יב, ב) "ואעשה אותך לגוי גדול", וזה בחירה כללית, ובחירה כמו זאת אין תולה במעשה כלל, ולא בחטא, כי המעשה הוא לפרט..."

להבנת דברי המהר"ל:

- מה ההבדל בין בחירת נח לבחירת אברהם לפי המהר"ל?

- איזו מן הבחירות יכולה להתבטל ומדוע?
- מדוע לפי המהר"ל לא כתבה התורה מהן הסיבות לבחירת אברהם?

שפת אמת לך לך תרל"ב:

"רמב"ן הקשה שנאמר לך לך בלי שנזכר מקודם חיבתו. ובזוהר הקדוש נראה כי זה עצמו השבח ששמע זה המאמר לך לך שנאמר מהשם - יתברך לכל האנשים תמיד, כמו שנאמר וי לאינן דשינתא בחוריהון (תרגום: אוי לאלו הישנים בחוריהם). ואברהם אבינו עליו השלום שמע וקיבל... אבל בודאי זה השבח בעצמו שהיה מוכן לקבל המאמר".

להבנת דברי ה"שפת אמת":

- למי נאמר "לך לך"?
- במה שונה אברהם משאר האנשים?

לפי המהר"ל, בחירת נח הייתה "בחירה פרטית" התלויה במעשיו ולכן ניתנת לביטול, בעוד בחירת אברהם הייתה "בחירה כללית" באומה שלמה ולכן נצחית ובלתי תלויה במעשים. התורה לא פירטה את סיבות בחירת אברהם כי הבחירה לא הייתה תלויה במעשיו האישיים.

לפי ה"שפת אמת", המאמר "לך לך" נאמר למעשה לכל האנשים ולא רק לאברהם. הוא מסביר שה' קורא תמיד לכל אדם "לך לך" - כלומר, יש קריאה אלוקית אוניברסלית לאדם לצאת מהמקום הנוכחי שלו (במובן הרוחני) וללכת אל עצמו האמיתי ואל ייעודו.

ה"שפת אמת" מזכיר את דברי הזוהר "וי לאינן דשינתא בחוריהון" - אוי לאלו הישנים בחוריהם. כלומר, הקריאה האלוקית נמצאת תמיד, אך רוב האנשים "ישנים" ואינם שומעים או מתעלמים מהקריאה הזו. ייחודו של אברהם היה שהיה היחיד שהיה ער רוחנית מספיק כדי לשמוע את הקריאה האלוקית המתמדת ולפעול לפיה.

מיומנות: זיהוי רעיון מרכזי- בחירת עם ישראל

ב. "לך לך" כניסיון הראשון

א וַיֹּאמֶר ה' אֶל אַבְרָם לֵךְ לְךָ מֵאֶרֶץ וּמְמולַדְתְּךָ וּמִבֵּית אָבִיךָ אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אָרְאַךָ:
 ב וְאָעֲשֶׂךָ לְגוֹי גָּדוֹל וְאַבְרָכְךָ וְאַגְדָּלְהָ שְׁמֶךָ וְהָיָה בְרָכָה:
 ג וְאַבְרָכָה מִבְּרַכְיָךָ וּמִקְלָלְךָ אֶאֱרָ וְנִבְרָכוּ בְּךָ כָּל מְשֻׁפָּחֹת הָאֲדָמָה:

- בציווי ה': יִתּוּב (במילים "מארצך ממולדתך ומבית אביך")
- ה' מצווה ללכת ליעד לא ידוע: "אל הארץ אשר אראך"
- אל הציווי מתלווה ברכה גדולה, בתוכה גם הבטחת זרע "ואעשך לגוי גדול"
- בתוך ההבטחה גם ייעוד: וְנִבְרָכוּ בְּךָ כָּל מְשֻׁפָּחֹת הָאֲדָמָה (ג)

מושג: הבטחת הזרע

רמב"ן [א]:

וטעם להזכיר "ארצך ומולדתך ובית אביך", כי יקשה על האדם לעזוב ארצו אשר הוא יושב בה ושם אוהביו ורעיו וכל שכן כשהוא ארץ מולדתו ששם נולד, וכל שכן כשיש שם כל בית אביו, ולכך הוצרך לומר לו שיעזוב הכל לאהבתו של הקב"ה.

רד"ק [ב]

ואלו אמר לו אל ארץ כארצך טובה או טובה ממנה לא היה כל כך קשה, אבל אמר אל הארץ אשר אראך ולא ידע הטובה היא אם רעה, וכל זה אמר לו האל להודיע חיבתו של אברהם אבינו שכל אלה הדברים קשים לאדם והכל קבל מאהבה לעשות רצון האל:

הרמב"ן מסביר את הייתור: ייתור המילים מלמד על הקושי הגדול בניסיון. סידור המילים מבטא את ההדרגה שבקושי. מתוך פירוט הקושי אנחנו לומדים על גדולתו של אברהם. לפי דברי הרד"ק, גם היעדר היעד מעצים את הניסיון ומלמד על אהבתו של אברהם לקב"ה.

מיומנות: זיהוי דרכי הביטוי של התורה- ייתור והדרגה.**ג. קיום הציווי**

ד וַיֵּלֶךְ אַבְרָם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֱלֹהֵי ה' וַיֵּלֶךְ אִתּוֹ לוֹט וְאַבְרָם בֶּן חָמֵשׁ שָׁנִים וְשִׁבְעִים שָׁנָה בְּצֵאתוֹ מִחָרָן :
 ה וַיִּקַּח אַבְרָם אֶת שָׂרִי אִשְׁתּוֹ וְאֶת לוֹט בֶּן אָחִיו וְאֶת כָּל רְכוּשָׁם אֲשֶׁר רָכְשׁוּ וְאֶת הַנַּפְשׁ אֲשֶׁר עָשׂוּ בְּחָרָן וַיֵּצְאוּ לְלֶכֶת אֶרְצָה כְּנָעַן וַיָּבֹאוּ אֶרְצָה כְּנָעַן :
 ו וַיַּעֲבֵר אַבְרָם בְּאֶרֶץ עַד מְקוֹם שְׂכָם עַד אֵלּוֹן מוֹרְהָ וַהֲכַנְעֲנִי אִזּוּ בְּאֶרֶץ :
 ז וַיֵּרָא ה' אֶל אַבְרָם וַיֹּאמֶר לִזְרַעְךָ אֲתָן אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת וַיָּבֹן שָׁם מִזְבֵּחַ לַה' הַנִּרְאָה אֵלָיו :
 ח וַיַּעֲתֶק מִשָּׁם הַהֲרָה מְקַדְּם לְבֵית אֵל וַיֵּט אֶהְלֵה בֵּית אֵל מִיָּם וַהֲעִי מְקַדְּם וַיָּבֹן שָׁם מִזְבֵּחַ לַה' וַיִּקְרָא בְּשֵׁם ה' :
 ט וַיִּסַּע אַבְרָם הַלּוֹךְ וַנְּסוּעַ הַגְּנָבָה :

- פרטי העליה לארץ של אברהם, שרה ומשפחתם: הגיל, מי הם העולים אתם (לוט, הנפש אשר עשו בחרן).
- לוט האחייך היתום מצטרף לאברהם ושרה.
- תיאור מסלול המסע אל הארץ ובארץ, בניית המזבחות והקריאה בשם ה'. (כדאי להציג את מפת המסע)
- הבטחת הארץ בפסוק ז
- המילים המנחות בפסוקים א-ט: "ארץ", "אברהם". החזרה מבליטה את הרעיון המרכזי בפסוקים: ראשית הקשר הנצחי בין עם ישראל לארץ ישראל דרך הברית עם אברהם.

מושג: הבטחת הארץ

מיומנויות: הכרת מפת הארץ בתקופת התנ"ך. זיהוי דרכי הביטוי של התורה- מילה מנחה.

זיהוי רעיון מרכזי: קשר בין עם ישראל לבין ארץ ישראל.

רש"י [ה]:

אשר עשו בחרן - שהכניסן תחת כנפי השכינה, אברהם מגייר את האנשים, ושרה מגיירת הנשים, ומעלה עליהם הכתוב כאלו עשאו.
ופשוטו של מקרא: עבדים ושפחות שקנו להם, כמו "עשה את כל הכבוד הזה" (שם לא, לא). "וישראל עושה חיל" (במדבר כד, יח) לשון קונה וכונס:

להבנת פירוש רש"י:

רש"י מפרש את המילה "עשו" בשתי דרכים שונות: מה?
מה מלמד כל אחד מהפירושים על אברהם ושרה?

מתוך דברי רש"י נדגים את דרך הפירוש של הפשט ושל הדרש:

- הפשט מכוון להבנת המשמעות המילולית של הפסוקים (הפירוש הסביר ביותר של המילים בהתבסס על ההקשר):
- הפשט מסתפק במה שניתן להבין מהמילים עצמן: המילה "עשו" מתפרשת במשמעות של רכישה וקניין.
  - רש"י מביא ראיות מפסוקים אחרים שבהם המילה "עשה" משמשת במשמעות של קניין וצבירה.
  - הפירוש מתאים להקשר בכתובים.
  - על פי הפשט הכתוב מתאר את אברהם ושרה כבעלי עבדים ושפחות.

הדרש מכוון להעברת מסר רעיוני-ערכי:

- המדרש מרחיב את משמעות המילה "עשו" מעבר למשמעותה המילולית הפשוטה, ומסביר אותה כיצירה - בריאה אך מדגיש שזו משמעות מטפורית - אברהם ושרה "יצרו" אנשים חדשים בכך שלמדו אותם את דרך ה' (מכאן הביטוי "לעשות נפשות")
- המדרש משלים פערים, ומתאר כיצד פעלו אברהם ושרה כבר בחרן להפצת דרך ה'.
- למדרש מסר חינוכי-רוחני: הוא מלמד על פעילותם של אברהם ושרה בהפצת האמונה בקב"ה.

מיומנות:

הכרת מבנה הפירוש, הכרת דרכי הפשט והדרש.

הכרת דמותם של האבות והאמהות מתוך הכתובים

הצעות לשיח אמוני וערכי:

- אוניברסליות ולאומיות:

"שרשרת כשלונות המין האנושי (האדם הראשון בגן עדן, קין והבל, למך, בני האלוהים ובנות האדם, דור המבול, נח ובנו, דור הפלגה) הביאו לדרך חדשה לאחר כ-2000 שנות קיומו של העולם - בריאת ישראל, וברכת הזרע והארץ הצטמצמה לזרע מסוים ולארץ מסוימת (לזרעך, הארץ הזאת). מעתה יובילו אלה את דרך ה' בעולם, עד שתשוב ותונח לאנושות כולה".

(בראשית שמות: דפים למעיין ולמורה, מכללת הרצוג, תמוז תשנ"ח, עמ' 9)

האנושות כשלה, עתה הקב"ה "מצמצם" ובוחר באברהם, ממנו יצא בהמשך עם ישראל, שיוביל את דרך ה' בעולם. הקב"ה מברך את אברהם ועם זאת מטיל עליו שליחות: " וְנִבְרָכוּ בָּךְ כָּל מְשֻׁפָּחֵת הָאֲדָמָה". נקיים שיח על היעוד של עם ישראל בעולם.

● לך-לך

אברהם אבינו נענה לצו ה' ללכת אל 'הארץ אשר אראך'. במשך דורות המשיך הצו הזה לפעום בעם ישראל, ויהודים חשו כי זה המסלול שבו עליהם ללכת, אל ארץ ישראל. אפשר לדבר על מקומה של ארץ ישראל בחיינו, על מסירות הנפש לארץ ישראל אשר מתחילה מימי אברהם אבינו ועוברת כחוט השני דרך כל דורות עם ישראל עד לדורנו, דור השיבה לארץ.

● חיים של שליחות

דברי רש"י מלמדים על פרסום שם ה' שעשו אברהם ושרה עוד בחרן. עם הגיעם לארץ, אברהם ושרה בונים מזבחות וקוראים בשם ה'. נוכל לקיים שיח על חיים שבמרכזם שליחות ולהביא דוגמאות לדמויות מהמעגל הקרוב וממעגלים רחבים יותר שחיים באופן הזה.

3. פסוקים י-כ: ירידת אברהם ושרה למצרים

סיפור ירידת אברהם למצרים עוסק בהתמודדות אברהם עם שני אתגרים שנוצרו לאחר הגעתו לארץ כנען. הראשון- אתגר הרעב, השני - בעקבות הבחירה לרדת למצרים, החשש שהמצרים יפגעו בו ובאשתו. שני האתגרים מכילים מרכיב של קושי פיזי (רעב, סכנה לו ולשרה) וקושי אמוני: הקב"ה הבטיח לאברהם ברכה בארץ כנען ואילו אברהם נתקל בקשיים רבים.

י וַיְהִי רָעַב בְּאֶרֶץ וַיֵּרֶד אַבְרָם מִצְרָיִםה לְגִוֵּר שָׁם כִּי כָבֵד הָרָעַב בְּאֶרֶץ:
 יא וַיְהִי כִּאֲשֶׁר הִקְרִיב לְבֹאֵ מִצְרָיִםה וַיֹּאמֶר אֶל שְׂרֵי אִשְׁתּוֹ הִנֵּה נָא יָדַעְתִּי כִּי אִשָּׁה יְפֹת מְרָאָה אָתָּה:
 יב וְהָיָה כִּי יֵרְאוּ אֹתְךָ הַמִּצְרַיִם וַאֲמָרוּ אִשְׁתּוֹ זֹאת וְהִרְגוּ אֹתִי וְאַתָּה יְחִי:
 יג אֲמַרִי נָא אֲחֹתִי אָתָּה לְמַעַן יִטַּב לִי בְּעִבְרָתְךָ וְחִיתָה נַפְשִׁי בְּגִלְלָתְךָ:
 יד וַיְהִי כִּבֹּאֵ אַבְרָם מִצְרָיִםה וַיֵּרְאוּ הַמִּצְרַיִם אֶת הָאִשָּׁה כִּי יָפָה הוּא מְאֹד:
 טו וַיִּרְאוּ אֹתָהּ שְׂרֵי פְרָעָה וַיְהַלְלוּ אֹתָהּ אֶל פְּרָעָה וַתִּקַּח הָאִשָּׁה בֵּית פְּרָעָה:
 טז וְלֹאֲבָרָם הִיטִיב בְּעִבְרָתָהּ וַיְהִי לוֹ צָאן וּבָקָר וְחֲמֹרִים וְעֶבְדִּים וּשְׁפָחוֹת וְאַתְנַת וּגְמָלִים:
 יז וַיִּנְגַע ה' אֶת פְּרָעָה נִגְעִים גְּדֹלִים וְאֶת בֵּיתוֹ עַל דָּבָר שְׂרֵי אִשְׁתּוֹ אַבְרָם:
 יח וַיִּקְרָא פְּרָעָה לְאַבְרָם וַיֹּאמֶר מַה זֹּאת עָשִׂיתְ לִי לָמָּה לֹא הִגַּדְתָּ לִּי כִּי אִשְׁתְּךָ הוּא:
 יט לָמָּה אָמַרְתָּ אֲחֹתִי הוּא וְאָקַח אֹתָהּ לִי לְאִשָּׁה וְעַתָּה הִנֵּה אִשְׁתְּךָ קַח וְלֵךְ:
 כ וַיֵּצֵא עָלָיו פְּרָעָה אֲנָשִׁים וַיִּשְׁלְחוּ אֹתוֹ וְאֶת אִשְׁתּוֹ וְאֶת כָּל אֲשֶׁר לוֹ:

● ההכרעה לרדת למצרים בגלל הרעב

● החשש ששרה תילקח ואברהם ייהרג ובקשת אברהם: "אֲמַרִי נָא אֲחֹתִי אָתָּה"

- השתלשלות האירועים במצרים
- השגחת ה' על אברהם ושרה
- תגובת פרעה וגירוש משפחת אברהם

מיומנות: הכרת מפת הארץ והארצות השכנות- ההבנה מדוע אין רעב במצרים

תלמידי 3 יח"ל צריכים להכיר את הסבר הספורנו שלהלן, (אך ללא צורך ללמוד אותו במקור),
ותלמידי 5 יח"ל ילמדו את שני הפירושים הבאים בלשונם:

רד"ק י:

ויהי רעב בארץ - זה אחד מן הנסיונות שנסה האל את אברהם אבינו ועמד בכולם; ולא הרהר אחר הקדוש ברוך הוא, לאמר: אתמול אמר לי "ונברכו בך כל משפחות האדמה" (לעיל, ג), והיום - רעב בארץ שאני שוכן בה, עד שאצטרך לצאת ממנה אל מקום אחר? אלא הכל היה מקבל מאהבה, ולא הרהר אחר מדותיו של הקדוש ברוך הוא. מצרימה - ... ואברם לא היה יכול לסבול הרעב, כי היה כבד, ומקנהו רב (ראה ברי' יג, ב), ולא היו מוצאים מרעה. ועוד, כי נפשות ביתו היו רבים. ... והיה כי יראו אתך המצרים, ... כשהיה קרוב למצרים והיה בגבולה וראה אנשיה כעורים והם שטופים בזימה והיה ירא כשיראו אשתו שהיא יפת תאר שיחמדו אותה, ... וכן ראוי לכל צדיק שלא יסמוך במקום סכנה על הנס וישמור עצמו בכל תחבולה אשר יוכל, ... ולא יבטח על הנס.

להבנת דברי הרד"ק:

מהי המעלה של אברהם הנלמדת מאופן התמודדותו עם הרעב בארץ?
לפי הרד"ק, מדוע אברהם לא נשאר בארץ כנען למרות הרעב?
איזה עיקרון דתי ואיזה עיקרון מוסרי חשוב לומד הרד"ק מהתנהגות אברהם?

מעלת אברהם הייתה שלא הרהר אחרי ה' למרות הסתירה בין ההבטחה האלוקית לבין הרעב שאילץ אותו לרדת למצרים. כשגילה את מצבם המוסרי של המצרים, נקט באמצעי זהירות להגנת שרה, ומכאן לומד הרד"ק עיקרון דתי חשוב: "ראוי לכל צדיק שלא יסמוך במקום סכנה על הנס". בנוסף מלמד הרד"ק עיקרון מוסרי שניתן לנקוט בתחבולות במקרים אלו ואף לומר דברים שאינם מדוייקים על מנת להינצל. אברהם לא נשאר בארץ משום שהיה בעל מקנה רב ונפשות רבות בביתו והיה עליו לדאוג למזון עבור כולם גם בזמן הרעב.

ספורנו:

למען ייטב לי - למען פשתאמרי שאת אחותי יקנה כל אחד מהם שאשיאך לו, ולא יחשב שום אחד מהם להרגני, אבל "ייטיב ליי" במהר ובמתן (על פי להלן ל"ד, יב), כמו שהיה המנהג אז שהיו מפתים את אבי האשה במהר וקרוביה במנדנות (על פי להלן כ"ד, כג), כדי שייסכימו לתת אותה לתובע... ובין כך (תוך כדי הדיון על המוהר ועל הנישואים) חשב (שכבר תהיה אפשרות) לצאת משם.

וַתִּקַּח הָאִשָּׁה - וְלֹא־בָרַם הַיֵּטִיב. שְׁלֹא נִמְלְכוּ רֵאשׁוֹנָה בּוֹ לְפִתּוֹתוֹ כְּמוֹ שֶׁהָיָה הַמְּנַהֵג, וְזֶה כִּי חָשְׁבוּ שְׁלֹא הָיָה צָרָף לָזֶה כְּלָל מֵאַחַר שֶׁלְקַחָהּ הִמְלִיף לָאִשָּׁה...

להבנת פירוש הספורנו :

1. מה היתה תוכניתו של אברהם? באיזו דרך היתה אמורה להביא להצלת המשפחה?

2. מה השתבש, לא אירע לפי התוכנית?

לפי הספורנו, אברהם ביקש משרה לומר שהיא אחותו במסעותיו כדי שאם מישהו יחשוק בה, יפנה למשא ומתן עם "אחיה" במקום לרצוח את בעלה, וכך ירוויח זמן עד שימשיכו בנדודיהם. תכנית זו הצליחה בכל מסעותיו עד שהגיע למצרים, שם פרעה לקח את שרה בכוח וללא משא ומתן.

להרחבה :

כך למשל, אומר אברהם לאבימלך: "וַיְהִי כַּאֲשֶׁר הִתְעַוְּ אֶתִּי אֱלֹהִים מִבֵּית אָבִי, וְאָמַר לָהּ: זֶה חֲסִדְךָ אֲשֶׁר תַּעֲשִׂי עִמָּדִי, אֶל כָּל הַמְּקוֹם אֲשֶׁר נָבֹא שָׁמָּה אֲמַרִי לִי אַחִי הוּא" (בראשית כ', יג).

לתלמידי 5 יח"ל:

רמב"ן [י]:

ודע כי אברהם אבינו חטא חטא גדול בשגגה שהביא אשתו הצדקת במכשול עוון מפני פחדו פן יהרגוהו, והיה לו לבטוח בשם שיציל אותו ואת אשתו ואת כל אשר לו, כי יש באלוהים כוח לעזור ולהציל. גם יציאתו מן הארץ, שנצטווה עליה בתחילה, מפני הרעב, עוון אשר חטא, כי האלוהים ברעב יפדנו ממות. ועל המעשה הזה נגזר על זרעו הגלות בארץ מצרים ביד פרעה. במקום המשפט שמה הרשע והחטא:

להבנת דברי הרמב"ן:

במה חטא אברהם בשגגה לדעת רמב"ן, ומה לדעתו גרם מעשהו לדורות?

במה שונה גישת רמב"ן מגישתו של רד"ק?

לפי הרמב"ן, אברהם חטא בשגגה כשהביא את שרה למכשול עוון בכך שציווה עליה לומר שהיא אחותו, ולמעשה היה עליו לבטוח בה' שיצילם. לדעת רמב"ן למעשה עצם היציאה מארץ כנען בזמן הרעב במקום היא חטא וגם במקרה זה היה על אברהם להאמין שה' יצילו. הרמב"ן רואה קשר ישיר בין חטאים אלה לגזירת גלות מצרים על בני ישראל בדורות הבאים. פירושי הרמב"ן והרד"ק משקפים תפיסות שונות לגבי ביטחון בה'. הרד"ק מצדיק את אברהם ורואה בהתנהגותו דוגמה חיובית: ההישענות על תחבולות אנושיות במקום סכנה היא ראויה. הרמב"ן רואה בכך חטא. הציפייה מאדם בדרגת אברהם היא לבטוח בה' באופן מוחלט.

מיומנויות:

השוואה פרשנית. זיהוי רעיון מרכזי (תמה) בתנ"ך: ביטחון והשתדלות

הכרת דמותם של האבות והאמהות מתוך הכתובים

הצעות לשיח אמוני וערכי :

- התמודדות עם קושי

הפסוקים מתארים קשיים המתגלים בדרך למימוש החזון.

הקב"ה ציווה את אברהם ללכת אל ארץ ישראל ושם הבטיח לאברהם רוב ברכה, אך במקום ברכה ומימוש ההבטחות הביא הקב"ה רעב קשה שבעקבותיו נאלץ אברהם לרדת למצרים. אברהם מצדו מקבל את מעשי ה' כועס ולא מתריס, ומלמד אותנו על אמונתו השלימה בקב"ה ובהתממשות הבטחותיו.

פירושי הרד"ק והרמב"ן עוסקים במתח שבין ביטחון בה' ואמונה בישועתו, לבין פעולה אנושית אקטיבית, ובשאלה המורכבת האם לעתים פתרונות קצרי-טווח עלולים ליצור קשיים ארוכי-טווח.

4. כללי: "כל מה שאירע לאבות סימן לבנים"

בפסוקים ו-ט מתוארים מסעותיו של אברהם אבינו (המקומות שעבר בהם ומעשיו השונים), ומפסוק י עד פסוק כ מתוארים מעשיו במצרים אליה ירד מפאת הרעב.

הכתוב מרבה כאן בפרטים הנוגעים למסעותיו של אברהם, ובפרקים הבאים בהמשך גם על פרטי מסעותיהם של יצחק ויעקב, ונשאלת השאלה מה אנו למדים מתיאורים מפורטים אילו.

רמב"ן (ו) :

אומר לך כלל תבין אותו בכל הפרשיות הבאות בעניין אברהם יצחק ויעקב, והוא עניין גדול, הזכירוהו רבותינו בדרך קצרה. ואמרו: כל מה שאירע לאבות סימן לבנים (על פי מדרש תנחומא). ולכן יאריכו הכתובים בספור המסעות וחפירת הבארות ושאר המקרים. ויחשוב החושב בהם כאלו הם דברים מיותרים אין בהם תועלת. וכולם באים ללמד על העתיד, כי כאשר יבוא המקרה לנביא משלשת האבות יתבונן ממנו הדבר הנגזר לבא לזרעו.

הרמב"ן מסביר שאירועים בחיי האבות אינם רק סיפורים היסטוריים, אלא הם התרחשויות המבשרת על העתיד לקרות לעם ישראל לדורותיו. עקרון זה של רמב"ן חוזר בפירושו לתורה באירועים נוספים.

הדגמה בפסוקים י-כ :

"כל מה שארע לאבות סימן לבנים" – רמב"ן רואה את הקשר בין ירידת אברהם למצרים לבין ירידת עם ישראל למצרים :

רמב"ן (י) :

ויהי רעב בארץ - הנה אברהם ירד למצרים מפני הרעב לגור שם להחיות נפשו בימי הבצורת, והמצרים עשקו אותו חנם לקחת את אשתו. והקב"ה נקם נקמתם בנגעים גדולים, והוציאו משם במקנה בכסף ובוזהב, וגם ציווה עליו פרעה אנשים לשלחם :

ורמז אליו כי בניו ירדו מצרים מפני הרעב לגור שם בארץ, והמצרים ירעו להם וייקחו מהם הנשים כאשר אמר (שמות א כב): וכל הבת תחיון, והקב"ה ינקום נקמתם בנגעים גדולים עד שיוציאם בכסף וזהב וצאן ובקר מקנה כבד מאד, והחזיקו בהם לשלחם מן הארץ. לא נפל דבר מכל מאורע האב שלא יהיה בבנים.

ההשוואה שעושה הרמב"ן ממחישה את העיקרון "כל מה שאירע לאבות סימן לבנים":

מה שארע לאברהם	מה שארע לבניו	
רעב בארץ	בני ישראל יורדים למצרים בגלל הרעב בימי יעקב	סיבת הירידה
המצרים רוצים לקחת את שרה לבית פרעה	"כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו ואת כל הבת תחיון" (שמות א, כב)	לקיחת הנשים
ה' מעניש את פרעה וביתו בנגעים בגלל שרה	ה' מביא מכות על המצרים כדי להוציא את ישראל ממצרים.	העונש של מצרים
פרעה מעניק לאברהם רכוש רב כשהוא שולח אותו ממצרים.	בני ישראל יוצאים ממצרים ברכוש גדול, כפי שה' הבטיח לאברהם בברית בין הבתרים.	המתנות
פרעה מגרש את אברהם ממצרים.	המצרים ממהרים לשלח את בני ישראל ממצרים בעקבות עשר המכות.	השילוח הנחרץ

מושג: מעשה אבות סימן לבנים

מיומנויות: הצגת מידע בטבלה. זיהוי תקופות היסטוריות. זיהוי תבנית חוזרת בתנ"ך.

הצעות לשיח אמוני וערכי:

נציע מספר אפשרויות להבנת הכלל "מעשה אבות סימן לבנים":

- מעשי האבות קבעו גזירה על העתיד להתרחש עם בניהם. ההיסטוריה היהודית מתפתחת בדפוסים מחזוריים שראשיתם בסיפורי האבות. למשל, ירידת אברהם למצרים בזמן הרעב קובעת מראש את גלות מצרים.
- אירועי האבות היו מעין הכנה רוחנית שנועדה לסלול את הדרך עבור בניהם להתמודד עם אתגרים דומים. סיפורי האבות נועדו לשמש מודל לחיקוי לדורות הבאים: המעשים מלמדים כיצד להתמודד עם אתגרים רוחניים וגשמיים.
- הכישרונות, התכונות והכוחות הרוחניים של האבות הועברו לצאצאיהם כירושה רוחנית. מעשי האבות יצרו כוח רוחני שמקל על הדורות הבאים ללכת בדרכים דומות.

לסיכום:

פרק י"ב מסמן את תחילת דרכו של עם ישראל בבחירתו של אברהם על ידי ה'. הציווי "לך לך" אינו רק פיזי, אלא גם רוחני – יציאה מהמוכר לעבר שליחות אלוקית. אברהם ושרה, מתוך אמונה וביטחון, עזבו את מולדתם אל עבר ארץ כנען, שם התמודדו עם ניסיונות, ביניהם הרעב וירידתם למצרים. מתוך סיפור זה ניתן ללמוד על ייחודו של אברהם כמי ששומע את הקריאה האלוקית, על הקשיים הנלווים להגשמת שליחות ה', ועל העקרון "מעשה אבות סימן לבנים" כמודל היסטורי ורוחני להמשך דרכו של עם ישראל.

מיומנויות:

הבנת הכתוב :

- הבנת רצף כרונולוגי והקשר תנ"כי
- זיהוי קשיים בכתוב
- דרכי הביטוי של התורה - ייתור והדרגה, מילה מנחה

פרשנות :

- הכרת מבנה הפירוש, הכרת דרכי הפשט והדרש
- השוואה פרשנית

העמקת ההיכרות עם דמותם של האבות והאמהות מתוך הכתובים

זיהוי רעיון מרכזי : בחירת עם ישראל, ביטחון והשתדלות

הקשר גיאוגרפי והיסטורי :

הכרת מפת הארץ והארצות השכנות
 זיהוי תקופות היסטוריות
 זיהוי תבנית חוזרת בתנ"ך

מושגים מרכזיים :

הבטחת הזרע,
 הבטחת הארץ,
 מעשה אבות סימן לבנים